

УДК 614.25:615.11614.21(477):614.253:77

С. Г. Убогов¹, канд. фарм. наук, доц.,
о. Андрій Нагірняк², протоієрей,
о. Сергій Дмитрієв³, протоієрей,
О. П. Брацюнь¹

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДУШПАСТИРСЬКОЇ ОПІКИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

¹ Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, Київ, Україна,

² Відділ соціальних питань Департаменту зовнішніх зв'язків УГКЦ в Україні, Київ, Україна,

³ Синодальний відділ соціального служіння і благодійності УПЦ КП, Київ, Україна

УДК 614.25:615.11614.21(477):614.253:77

С. Г. Убогов¹, о. Андрій Нагірняк², о. Сергій Дмитрієв³, О. П. Брацюнь¹
ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДУШПАСТИРСЬКОЇ ОПІКИ
В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

¹ Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, Київ, Україна,

² Відділ соціальних питань Департаменту зовнішніх зв'язків УГКЦ в Україні, Київ, Україна,

³ Синодальний відділ соціального служіння і благодійності УПЦ КП, Київ, Україна

Обґрунтовано необхідність законодавчого забезпечення запровадження медичного капеланства в Україні. Розроблено та запропоновано проект Закону України щодо запровадження душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я. Проаналізовано стан розгляду законопроекту щодо запровадження душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я у Верховній Раді України.

Ключові слова: охорона здоров'я, душпастирська опіка, медичне капеланство, законодавство.

UDC 614.25:615.11614.21(477):614.253:77

S. G. Ubohov¹, Fr Andrii Nahirniak², Fr Serhii Dmytriiiev³, O. P. Bratsiun¹
LEGAL ASPECTS OF INTRODUCTION OF PASTORAL CARE
IN THE HEALTHCARE OF UKRAINE

¹ Shupyk National Medical Academy of Postgraduate Education, Kyiv, Ukraine,

² Social Affairs Office of External Relations Department of UGCC in Ukraine, Kyiv, Ukraine,

³ Synodal Department of Social Service and Charity of UOC-KP, Kyiv, Ukraine

The need for legislative support for the introduction of medical chaplaincy in Ukraine is justified. Draft Law of Ukraine on introduction of pastoral care in healthcare is developed. The status of the draft Law on the introduction of pastoral care in healthcare in Verkhovna Rada of Ukraine is analyzed. The following work will be developed of Provisions of pastoral care in the healthcare of Ukraine and Program of special training of medical chaplains.

Key words: healthcare, pastoral care, medical chaplaincy, legislation.

Актуальність проблеми

Важливою складовою забезпечення прав і свобод людини, а також гуманістичного, соціально-орієнтованого підходу до охорони здоров'я є впровадження заходів душпастирської опіки у сфері охорони здоров'я, що спрямовані на задо-

волення релігійних і духовних потреб пацієнтів, членів їх сімей, а також працівників закладів охорони здоров'я.

Метою роботи є обґрунтування та розробка законодавчих положень щодо запровадження душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я України.

Матеріали та методи дослідження

Як матеріали дослідження використано: наукові публікації, публічна інформація органів державної влади, законодавчі акти України. При проведенні досліджень використано методи: системно-оглядовий, бібліографічний, логічний.

Виклад основного матеріалу

Згідно зі світовою практикою, безпосереднє здійснення душпастирської опіки у закладах охорони здоров'я традиційно покладається на священнослужителів (капеланів), які уповноважені релігійними організаціями. Такі священнослужителі (капелани) можуть належати до духовного персоналу закладів охорони здоров'я.

Сьогодні накопичено великий позитивний досвід діяльності капеланів у військових, пенітенціарних і цивільних закладах охорони здоров'я у багатьох країнах світу (США, Канада, Південна Корея, країни ЄС). Визнано, що присутність священника (капелана) в лікарні (госпіталі) сприятливо впливає на психоемоційний стан і процес одужання пацієнтів, а також суттєво покращує морально-психологічний клімат й етику поведінки в медичному колективі [1; 2; 10–12].

Україна також має власну історію служіння священників у лікарнях і госпіталях, починаючи з часів Київської Русі і до початку ХХ ст., коли інститут лікарняного духовенства був ліквідований радянською владою. Відродження вітчизняного медичного капеланства відбулося з набуттям Україною незалежності [1; 2].

Зокрема, важливе значення мало надання права пацієнту, який перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, на допуск до нього священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду, що закріплено у частині другій статті 287 Цивільного кодексу України та пункті «к» частини першої статті 6 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [4; 5]. Крім того, для задоволення духовних потреб осіб, які перебувають у закладах охорони здоров'я, статтею 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачено, що «Богослужіння та релігійні обряди в лікарнях, госпіталях, будинках для престарілих та інвалідів, ...проводяться на прохання громадян, які перебувають в них, або за ініціативою релігійних організацій. Адміністрація зазначених установ сприяє цьому, бере участь

у визначенні часу та інших умов проведення богослужіння, обряду або церемонії» [6].

Національне законодавство вже містить положення щодо діяльності священнослужителів (капеланів) з душпастирської опіки в інших сферах. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання діяльності священнослужителів (капеланів) в органах та установах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України» від 14.05.2015 р. № 419-VIII врегульовано питання душпастирської опіки засуджених і осіб, взятих під варту, у закладах пенітенціарної системи [7]. На рівні підзаконних актів діє наказ Міністерства оборони України від 27.01.2015 р. № 40 «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України» [8].

Проте дотепер правові та організаційні засади душпастирської діяльності священнослужителів (капеланів) у закладах охорони здоров'я України законодавчо не врегульовані. Заходи душпастирської опіки не мають системного характеру та здійснюються, як правило, священнослужителями місцевих релігійних громад, які не мають спеціальної підготовки та виконують свої обов'язки суто на громадських або волонтерських засадах. Крім того, є випадки перешкоджання душпастирській діяльності священнослужителів з боку окремих керівників закладів охорони здоров'я, що пов'язано з їх суб'єктивним ставленням до цього питання.

Саме тому законодавче врегулювання організаційно-правових засад здійснення душпастирської опіки у сфері охорони здоров'я є актуальним і важливим завданням. Актуальність даного законопроекту також зумовлена загостренням духовно-релігійних потреб населення України, яке виникло на фоні глибокої політичної кризи, появи значної кількості поранених і психологічно травмованих унаслідок бойових дій у зоні проведення АТО, погіршення соціально-економічного та морально-психологічного стану суспільства.

У рамках громадської ініціативи членами Громадської ради при МОЗ України з питань співпраці з Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій [9] було розроблено та подано на розгляд до Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я проект Закону України «Про внесення змін до Закону України “Основи законодавства України про охорону здоров'я” (щодо запровадження душпастирської опіки в

сфері охорони здоров'я)», яким пропонується внести такі зміни:

1. Частину першу статті 3 «Поняття і терміни, що вживаються в законодавстві про охорону здоров'я» доповнити новим абзацом такого змісту: «душпастирська опіка — діяльність в закладах охорони здоров'я священнослужителів (капеланів), уповноважених релігійними організаціями, статуту (положення) яких зареєстровані у встановленому законом порядку, спрямована на забезпечення релігійних та духовних потреб пацієнтів, членів їх сімей, а також працівників закладів охорони здоров'я».

2. Пункт «к» частини першої статті 6 «Право на охорону здоров'я» викласти у такій редакції: «Кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає: ... к) право пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, на допуск до нього інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса та адвоката, осіб, які здійснюють благодійну діяльність (волонтерів, представників благодійних, громадських, релігійних організацій), а також священнослужителя (капелана) для здійснення душпастирської опіки, у тому числі шляхом відправлення богослужіння та релігійного обряду».

3. Розділ III «Основи організації охорони здоров'я» доповнити новою статтею 24² такого змісту: «Стаття 24². Душпастирська опіка в сфері охорони здоров'я

Держава сприяє забезпеченню свободи совісті і віросповідання, гармонізації державно-конфесійних відносин, координації міжконфесійної співпраці та розвитку душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я, яка спрямована на забезпечення релігійних та духовних потреб пацієнтів, членів їх сімей, а також працівників закладів охорони здоров'я усіх форм власності та підпорядкування, що є складовою комплексного підходу до охорони здоров'я.

Для координації заходів душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері охорони здоров'я, створює дорадчий орган — Душпастирську раду, до складу якої включаються представники заінтересованих релігійних управлінь і центрів, статуту (положення) яких зареєстровані в установленому законом порядку.

Священнослужителі (капелани) можуть здійснювати свою діяльність на волонтерських засадах або на громадських засадах. Заклади охорони здоров'я мають право приймати на роботу

священнослужителів (капеланів) для здійснення душпастирської опіки, які пройшли спеціальну підготовку, відбір й уповноважені релігійними організаціями.

З метою ефективного об'єднання зусиль медичної та релігійної спільноти у справі гуманізації охорони здоров'я, медичної опіки, формування підходів до питань біоетики, священнослужителі (капелани) можуть включатися до складу комісій з питань біоетики, що діють при закладах охорони здоров'я.

Порядок спеціальної підготовки і діяльності, права та обов'язки священнослужителів (капеланів), які здійснюють заходи душпастирської опіки в закладах охорони здоров'я, визначаються положенням про душпастирську опіку в сфері охорони здоров'я, яке затверджується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері охорони здоров'я».

Даний законопроект був підтриманий Комітетом ВР України з питань охорони здоров'я та винесений у порядку законодавчої ініціативи на розгляд ВР України двадцять одним народним депутатом України з різних депутатських фракцій (*реєстраційний номер 4987 від 14.07.2016 р.*) [3]. Законопроект одержав позитивні висновки від комітетів ВР України з питань культури і духовності, з питань бюджету, з питань запобігання і протидії корупції, з питань європейської інтеграції.

Як зазначено у пояснювальній записці до законопроекту, метою його прийняття є законодавче врегулювання організаційно-правових засад душпастирської опіки у сфері охорони здоров'я.

Таким чином, досягнути зазначеної мети пропонується шляхом внесення відповідних доповнень до Основ законодавства України про охорону здоров'я, а саме:

— ввести термін «душпастирська опіка» та дати йому визначення з врахуванням принципу рівності конфесій і релігійних організацій;

— запровадити комбіновану (перехідну) модель здійснення душпастирської опіки в закладах охорони здоров'я, що передбачає діяльність священнослужителів (капеланів) на волонтерських або на громадських засадах;

— надати право закладам охорони здоров'я приймати священнослужителів (капеланів) на роботу;

— надати право священнослужителям (капеланам) входити до складу комісій з питань біоетики, що діють при закладах охорони здоров'я;

— передбачити можливість створення дорадчого органу при МОЗ України (Душпастирської ради) для координації заходів душпастирської опіки у сфері охорони здоров'я;

— з метою забезпечення надання комплексної, зокрема волонтерської та благодійної, допомоги пацієнтам розширити коло осіб, які мають допуск до пацієнта під час стаціонарного лікування в закладі охорони здоров'я.

Водночас Головним науково-експертним управлінням Апарату ВР України було висловлено низку зауважень до законопроекту, а саме: сумнів щодо доцільності більш докладного правового регулювання питань душпастирської опіки у сфері охорони здоров'я, оскільки чинне законодавство вже вирішує питання реалізації релігійних потреб пацієнтів; необхідність більш чіткого визначення поняття «душпастирська опіка»; виключення положень, що не містять правових норм або вступають у суперечність з чинними законами, враховуючи конституційний принцип, відповідно до якого «Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави»; уточнення та фінансово-економічне обґрунтування норми щодо права закладів охорони здоров'я приймати на роботу священнослужителів (капеланів) (*висновок від 26.09.2016 р. № 16/3-1070/4987(224190)*).

Не дивлячись на вищевказане, у висновку Комітету ВР України з питань охорони здоров'я від 05.10.2016 р. зазначено, що наведені Головним науково-експертним управлінням Апарату ВР України зауваження можуть бути врегульовані належним чином при доопрацюванні законопроекту до другого читання. Також, відповідно до висновку Комітету ВР України з питань бюджету, вказаний проект закону не матиме впливу на показники бюджету (*висновок від 28.09.2016 р. № 04-13/8-2304(227752)*).

Зважаючи на високу актуальність вказаного законопроекту, Комітет ВР України з питань охорони здоров'я ухвалив рішення рекомендувати Верховній Раді України у першому читанні прийняти за основу проект Закону України про внесення змін до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» щодо запровадження душпастирської опіки у сфері охорони здоров'я. Прийняття вказаного законопроекту сприятиме поліпшенню стану надання медичної допомоги в закладах охорони здоров'я та забезпеченню свободи совісті (права на свободу віросповідання та задоволення релігійних потреб), гармонізації державно-конфесійних відно-

син, координації міжконфесійної співпраці та розвитку благодійної діяльності у сфері охорони здоров'я.

Наступним етапом роботи у цьому напрямку є: розробка та затвердження наказом МОЗ України «Положення про душпастирську опіку в сфері охорони здоров'я України»; розробка Програми спеціальної підготовки медичних капеланів для потреб закладів охорони здоров'я.

Висновки

1. Обґрунтовано необхідність законодавчого забезпечення запровадження медичного капеланства в Україні.

2. Розроблено та запропоновано проект Закону України щодо запровадження душпастирської опіки у сфері охорони здоров'я.

3. Проаналізовано стан розгляду законопроекту щодо запровадження душпастирської опіки у сфері охорони здоров'я у Верховній Раді України.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Коханчук Р. М.* Душпастирська опіка військових / Р. М. Коханчук. – Вид. 2-ге, розшир. та доп. – К. : Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнсько-військове братство, 2004. – 220 с.

2. *Розвиток* медичного капеланства в Україні: передумови, потреби та перспективи : матеріали всеукр. міжконфесійної конф., 28–29 січня 2016 р., Київ. – К. : ВБФ «Соборність», 2016. – 80 с.

3. *Проект* Закону про внесення змін до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (щодо запровадження душпастирської опіки в сфері охорони здоров'я) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59751

4. *Цивільний кодекс* України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

5. *Основи законодавства України про охорону здоров'я* : Закон України № 2801-ХІІ від 19.11.1992 р. (зі змінами) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

6. *Про свободу* совісті та релігійні організації : Закон України № 987-ХІІ від 23.04.91 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/987-12>

7. *Про внесення* змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання діяльності священнослужителів (капеланів) в органах та установах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України : Закон України № 419-VIII від 14.05.15 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/419-19>

8. *Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України* : Наказ Міністерства оборони України № 40 від 27.01.2015 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-15>

9. *Положення про Громадську раду при Міністерстві охорони здоров'я України з питань співпраці з Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій* [Електронний ресурс] // Міністерство охорони здоров'я України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua/ua/portal/councilofchurchstatute.html>

10. *Військове капеланство в Україні: підсумки першого етапу інституалізації (2014–2016 рр.)* : резолюція міжнар.

наук.-практ. конф., 11–12 трав. 2016 р., Київ // Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнсько-військове братство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://viraichest.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=174:-f-l-2014-2016r&catid=3:anons

11. *Сучасність і перспективи пенітенціарної душпастирської опіки* : результати міжнар. наук.-практ. конф., 13–14 квіт. 2016 р. [Електронний ресурс] // Державна пенітенціарна служба. – Режим доступу : http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/printable_article/829360;jsessionid=501B1AA8CC17BDEA02913776EEC8855E

12. *Chaplains on hand* : online resource from professional health care chaplains. – Access mode : <http://chaplainsonhand.org/cms/>

Надійшла 13.10.2016

Рецензент д-р мед. наук, проф. Г. Ф. Кривда